

Voorwoord

Met dit boek richten we ons op lezers in onderwijs en jeugdzorg, alsook op de degenen die daarvoor in opleiding zijn. We spreken deze lezers aan met 'je'. We zien je als professional werkzaam in een organisatie voor zorg of onderwijs met een ambitie om onderzoek te doen. Ook als je nog in opleiding bent, willen we je graag aanspreken als de professional die je wilt worden. Als professional kun je verschillende functies bekleden. Je kunt in een school voor de klas staan of in een instelling voor een leefgroep, je kunt individuele behandelingen of begeleidingen uitvoeren, je kunt een zelfstandige therapeut of praktijkbegeleider zijn, of bij management en beleid betrokken zijn. Het kan ook zijn dat je vanuit de organisatie waar je werkt voor een deel of geheel 'vrijgesteld' bent om onderzoek te doen en als zodanig een interne onderzoeker bent. Je zult meestal een universitaire of hbo-opleiding hebben. We noemen scholing er hier bewust bij, niet omdat het een 'toelatingseis' is voor het lezen van dit boek, maar omdat we denken dat je als professional met een denkniveau en werkniveau dat bij dit type scholing hoort het meest van dit boek zult profiteren.

Het doen van wetenschappelijk onderzoek lijkt soms alleen voorbehouden aan medewerkers van universiteiten of onderzoeksinstituten. Voor jou en je collega's in de praktijk staat dit niet zelden ver van jullie bed. De dingen die onderzocht worden zijn vaak net niet de dingen die voor jullie praktijk relevant zijn. Toch kan men in de opleidingseisen van professionals de laatste jaren steeds vaker verwijzingen naar onderzoek in de praktijk aantreffen. Universiteiten willen graag 'scientist-practitioners' opleiden: wetenschappelijk geschoolde professionals die werken op het snijvlak van theorie en praktijk. Hbo-opleidingen willen hun studenten graag een 'onderzoekende houding' meegeven, waardoor ze als professionals kennis uit onderzoek kunnen benutten voor het verbeteren van de praktijk en zelf ook kennis uit onderzoek kunnen genereren. Gemeenschappelijk in deze doelstellingen is het kritisch reflecteren op het eigen handelen, dit te funderen op geldende wetenschappelijke inzichten en dit door middel van onderzoek zo mogelijk verder te verbeteren.

Dit zijn mooie intenties, maar hoe maak je die waar? Hoe kan jij als (aankomend) professional die intenties handen en voeten geven? De meeste bestaande methodologieboeken die je in opleiding bent tegengekomen hebben een goed

niveau, ze geven een visie op wetenschap, bespreken de 'ins and outs' van allerlei onderzoeksopzetten, laten zien waar de valkuilen zitten en helpen je ook op weg met de uitvoering, de analyses en de rapportage. Toch zit je vaak met het gevoel dat ze te weinig aandacht hebben voor jou als persoon die het onderzoek moet uitvoeren en voor jouw praktijksituatie als de context waar het allemaal moet gebeuren. Onwillekeurig denk je misschien wel eens 'onderzoek is mooi, maar niet voor mij' en ga je over tot de orde van de dag.

In dit boek willen we benadrukken dat het juist die 'orde van de dag' is waar onderzoek zijn begin- en eindpunt kan hebben. Bij jou of in jouw context leven vragen of ontstaan problemen waarover jij en je collega's nadenken en waarvoor jullie een oplossing zoeken. Kennis uit bestaand onderzoek kan helpen die oplossing te vinden, maar die kennis is niet altijd aanwezig en als die er wel is, is die vaak niet meteen toepasbaar. Kennis uit eigen onderzoek zou die handvatten juist wel kunnen bieden. In dit boek noemen we dit onderzoek 'praktijkgestuurd', dat wil zeggen: onderzoek waarvan jij de initiator bent en tevens de eerste gebruiker (dit kunnen natuurlijk ook je collega's en je organisatie zijn). We presenteren een praktijkonderzoekscyclus die je in drie fasen leert dit onderzoek op te zetten, uit te voeren en erover te rapporteren. We funderen die onderzoekscyclus op het belang, de bereidheid, de bekwaamheid, de beschikbaarheid van jezelf en je context en het streven naar benutting. We noemen dit de vijf benodigdheden (5B's) voor onderzoek in de praktijk. Deze kunnen het uitvoeren van de onderzoekscyclus beïnvloeden, maar worden zelf door die cyclus ook weer beïnvloed. We laten door het hele boek heen de interactie tussen deze 5B's van persoon en context en de onderzoekscyclus zien.

We hopen met deze opzet het goede uit de methodologieboeken die er al zijn te combineren met datgene wat jij en je context te bieden hebben. Wij denken dat dit helpt de mooie intenties die we eerder noemden waar te maken. We zien jou als professional gaandeweg het boek steeds kritischer nadenken over je eigen handelen en je organisatie, waardoor kansen voor verbetering ontstaan. Dit is het kijken met andere ogen uit de titel van dit boek, een manier van beschouwen waarbij je als buitenstaander jezelf en je praktijkcontext van een afstand ziet. Dit geeft ruimte voor kritische reflectie, inclusief het zien van mogelijkheden voor onderzoek. Ook dat onderzoek gaat weer deel uitmaken van jouw organisatie en van jezelf als persoon en ook dit kan weer met andere ogen bekeken worden. Kritische reflectie en de resultaten uit je onderzoek leveren uiteindelijk bouwstenen voor leren en verbeteren.

Als professional in onderwijs en zorg ben je als het goed is al gewend met andere ogen te kijken, je bevindt je in de praktijk in een situatie dicht bij een leerling, een cliënt of een gezin, maar kijkt er ook van een afstand tegenaan. Dat biedt ruimte om te reflecteren op wat er gebeurt en dit te relateren aan ervaring, kennis uit de literatuur en ook aan wat het met je doet. Je kijkt naar de ander én naar jezelf. Maar we voegen er in dit boek ook iets aan toe, het kritisch durven zijn. We noemen het ook wel ‘je eigen advocaat van de duivel durven te zijn’, waarbij je jezelf niet uit het oog verliest, je kunt ook te kritisch zijn. Kritisch kijken naar jezelf en naar je context helpt je op zich al een betere, lerende professional te worden. Zelf onderzoek doen en daar ook weer kritisch naar kijken kunnen je hierbij een extra zetje geven. We hopen dat dit boek daarin slaagt.

Om het boek beknopt en overzichtelijk te houden gaan we niet op alle onderwerpen even uitvoerig in. Vaak zullen we voor meer informatie verwijzen naar andere, vooral Nederlandstalige handboeken, of naar internetbronnen. Het boek heeft ook een eigen website waarop we aanvullende informatie en hulpmiddelen plaatsen. Je vindt die via <https://gompel-svacina.eu/product/met-andere-ogen> onder het tabblad ‘Aanvullende informatie en hulpmiddelen’.

Graag willen we Linda van den Bergh, Harm Damen, Marc Delsing, Janneke van Ekert, Petri Embregts, Dian Fluijt, Sanne Giesbers, Giel Hutschemakers, Gaby Jacobs, Jan Janssens, Raymond de Kemp, Jos Kienhuis, Leontien de Kwaadsteniet, Huub Pijnenburg, Anna van Spanje, Chris Struiksma en René van Vianen bedanken voor hun commentaar op (delen van) de conceptversie van het boek. Het is er beter van geworden.

De auteurs, juli 2019